

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

عربی (۳)

سال سوم آموزش متوسطه

رشته‌های علوم تجربی – ریاضی و فیزیک

این کتاب در سال تحصیلی ۹۲-۹۱ بازنگری شد و در اصلاح آن از نظرات دبیرخانه کشوری درس عربی و نیز گروه‌های آموزشی و دبیران مجرب عربی استفاده شد.

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

نام کتاب: عربی (۳) - ۲۵۴/۱

مؤلفان: عیسی متقی‌زاده، حمیدرضا میرحاجی

بازنگری: عادل اشکیوس، عبدالله یزدانی و حبیب تقوایی

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۹۲۶۶-۸۸۳۰، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وب سایت: www.chap.sch.ir

مدیر امور فنی و چاپ: لیدا نیک‌روش

نقاش: محمدحسین تهرانی، مانا نبوی فرهنگد

طراح جلد: محمدحسین تهرانی

صفحه‌آرا: سمیه قنبری

حروفچین: زهرا ایمانی نصر

مصحح: علی نجمی، حسین چراغی

امور آماده‌سازی خبر: فاطمه پزشکی

امور فنی رایانه‌ای: حمید ثابت کلاچاهی، مریم دهقان‌زاده

ناشر: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران - تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروبخش)

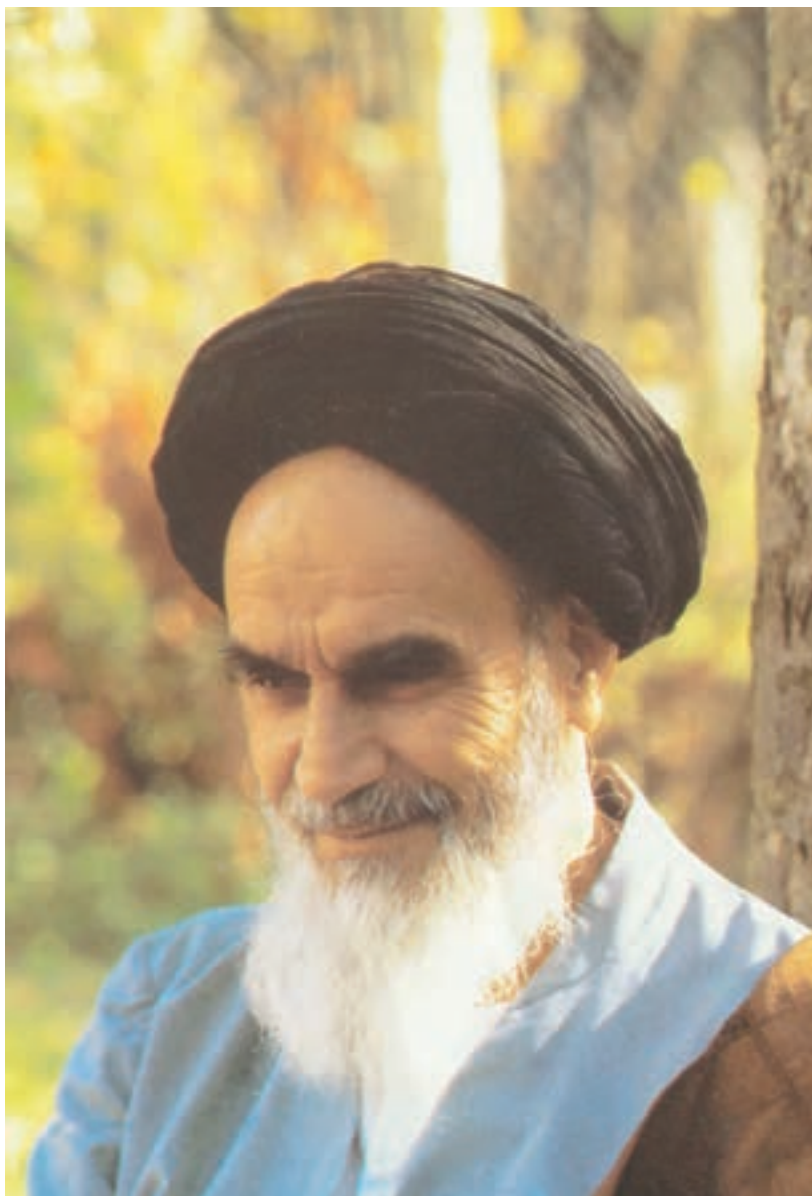
تلفن: ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۱۳۹-۳۷۵۱۵

چاپخانه: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار و نوبت چاپ: چاپ پانزدهم ۱۳۹۵

حق چاپ محفوظ است.

شابک X-۲۹۱-۰۵-۰۹۶۴ - X 964-05-0291 - ISBN

نگوید که لغت عربی هم از ما نیست؛ لغت عربی از ماست؛ لغت عربی
لغت اسلام است و اسلام از همه است.

امام خمینی (رحمة الله علیه)

معلمان محترم، صاحب نظران، دانش آموزان عزیز و اولیای آنان می توانند نظرات اصلاحی خود را درباره مطالب این کتاب از طریق نامه بد نشانی تهران صندوق پستی ۴۸۷۴، ۱۵۸۷۵ گروه درسی مربوط و یا پیام نگار (Email) talif@talif.sch.ir ارسال نمایند.

دقتزائیت کتاب های درسی ابتدایی و متوسط نظری

الصفحة	القواعد	العنوان	الدرس
۱	المعتل (۱) (المثال - الأجوف)	إلهي إلهي فقيرٌ أتاك!	الدرس الأول
۱۴	المعتل (۲) (الناقص)	شمس العدالة	الدرس الثاني
۲۸	المفعول المطلق	سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا...	الدرس الثالث
۴۳	الحال	أُمُّ الشُّهَدَاءِ	الدرس الرابع
۵۸	التمييز	طَلَّاعُ النُّورِ	الدرس الخامس
۷۲	الاستثناء	إِغْتِنَامُ الْفُرْصَةِ	الدرس السادس
۸۲	المنادى	عَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ	الدرس السابع
۹۳		المُعْجَمُ المَلْحَقَات	

مقدمه

راز شیفتگی پاره‌ای از ادیبان مغرب‌زمین – چون نویسنده بزرگ آلمانی «گوته» و یا ادیب مشهور روسی «تولستوی» و ده‌ها تن دیگر – به زبان عربی و توجه بدان از یک سو به توانایی‌ها و ظرایف نهفته در این زبان برمی‌گردد که بیان معانی و مفاهیم دقیق و استوار را امکان‌پذیر ساخته است، و از سوی دیگر به انبوه آثار نظم و نثر و «نماد»های ماندگاری مربوط می‌شود که توانسته است ظرایف و دقایق معانی را در قالب الفاظ و جملات و اسلوب‌های سهل و ممتنع به منصفه ظهور رساند.

ما ایرانیان مسلمان از همان آغازین سال‌های ورود اسلام به ایران، با عشق و دل‌دادگی، زبان عربی را بسان زبان خویش تلقی کردیم و از هیچ کوششی در راه توسعه و رشد و ارتقای آن دریغ نکردیم. سیبویه «شیرازی»، زمخشری «خوارزمی»، عبدالقاهر «جرجانی»، تفتازانی «قوجانی» و صدها ادیب دانشمندی که همگی از استوانه‌های درخشان فرهنگ و ادب عربی به‌شمار می‌روند، برای خدمت به زبان الهی قرآن، وارد میدان شدند و دقایق و ظرایف موجود در این زبان را در مقابل انظار صاحبان ذوق و فکر و قلم نهادند و توانایی‌ها و ظرایف موجود در این زبان را هرچه بیشتر و بیشتر عیان کردند.

اکنون و در زمان حاضر نیز نگاه ما به این زبان، به‌عنوان یک زبان بیگانه نیست. زبان عربی، زبان فرهنگ و دین و آیین ما است و تمامی تلاش‌هایی که برای تعلیم و تعلم این زبان صورت می‌گیرد، به‌منظور بالندگی و رشد فرهنگ و آیینی است که از آن ماست. زبان قرآن یکی از نمادهای فرهنگی ما ایرانیان است. وظیفه ما یادگیری این زبان و تلاش در جهت استفاده مستقیم از عبارات و متونی است که به این زبان نازل شده و نگارش یافته است.

گروه عربی دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری در راستای نکات فوق‌الذکر، تلاش نموده تا مسیر آموزش زبان قرآن را هموار و جذاب نماید. و در راه ایفای این مسؤلیت و در محدوده کتاب‌های درسی هر آنچه را که در توان داشته برای آسان کردن و جذاب نمودن آموزش زبان وحی به کار بسته است. بدین منظور از آغاز دوره نخستین کتاب‌های درسی عربی تا کتاب حاضر سعی شده – با توجه به هدفی که برای آموزش زبان عربی در مدارس در نظر گرفته شده – محتوای کتب، در همین محدوده خاص نیز از تنوع و جذابیت برخوردار باشد و بتواند نگاه دانش‌آموز را به سوی خود معطوف کند.

کتاب حاضر در حقیقت آخرین حلقه از سلسله کتب مرحله متوسطه آموزش زبان عربی است، برای آشنایی بیشتر با جزئیات آن به چند نکته اشاره می‌شود :

کتاب حاضر چون کتاب‌های گذشته از سه بخش اساسی تشکیل شده است :

۱- متون

مطالب کتاب از هفت متن اصلی تشکیل شده است، عبارت‌ها و جملات متون اغلب شامل کلماتی است که یا مستقیماً و یا از طریق مشتقات و هم‌خانواده‌های آن در قرآن کریم و متون دینی کاربرد فراوان دارد. توجه به تلفظ صحیح و روان خوانی متون و همچنین ترجمه صحیح عبارات از اموری است که باید بدان توجه کافی مبذول داشت.

۲- قواعد

از نخستین کتاب درسی عربی تا کتاب حاضر تلاش شده که ضمن اتخاذ سیاست اصولی مشارکت دانش آموز در امر یادگیری و ایجاد فضای مناسب برای سهیم کردن دانش آموز در فرایند یادگیری، از روش‌ها و راه‌های مختلف و متنوعی استفاده شود تا دانش آموز در تمام پایه‌ها با یک سخن واحد مواجه نشود، و در هر سال با روشی جدید و اسلوبی غیر از اسلوب‌های پیشین برخورد کند.

بخش فوائد به منظور ایجاد سؤال در ذهن دانش آموز است. دانش آموز تا نداند گمشده او چیست و به دنبال چه باید بگردد، سخنان معلم را در نمی‌یابد و راهنمایی‌های وی او را به مقصد رهنمون نمی‌سازد، که گفته‌اند: «حَسُنُ السُّؤَالَ نِصْفُ الْعِلْمِ». نکته‌ای که درباره روش تدریس قواعد این کتاب باید گفته شود این است که دبیر محترم می‌بایست تلاش کند قواعد مورد نظر را با ایجاد زمینه مناسب برای الگوبرداری و سپس با تکرار و تمرین، ملکه ذهن سازد. اجتناب از روش‌های سنتی آموزش و بهره‌گیری از روش «الگوبرداری» و سپس «تکرار و تمرین» نه تنها نتایج آموزش را دوچندان می‌کند، بلکه مخاطب «فراری» از درس را نیز به پای میز درس و بحث می‌کشاند.

در فرصت‌های مناسب و در لابه‌لای موضوع‌های درس، ارزشیابی‌هایی نیز مطرح شده است که حل درست آنها، معلم و دانش آموز را مطمئن می‌کند که موضوع خوانده شده را به خوبی فرا گرفته‌اند.

۳- تمرینات

تمرینات پایان هر درس، ادامه ارزش‌یابی‌هایی است که تحت عنوان «اختبر نفسك» در خود درس مطرح شده است. عنوان «للتطبيق» در آغاز هر تمرین، برای اطمینان یافتن بیشتر از آموخته‌های دانش‌آموزان است. تأکید بر این نوع تمرین در آغاز همه تمرینات، بیانگر آن است که آموخته‌هایمان می‌بایست در مرحله عمل و کاربرد، این گونه به نمر بنشینند و هنگام برخورد با متون و عبارات به کمک فراخوانده شود و پاسخگوی مناسبی برای حل مشکلات ما باشند. در کنار این سه بخش اصلی، بخش‌های دیگری در نظر گرفته شده که همگی با هدف تقویت قوه درک و فهم متون گردآوری شده است. این بخش‌ها عبارت‌اند از:

الف) کارگاه ترجمه

همچون کتاب‌های پیشین، در این کتاب نیز صفحه‌ای با عنوان «کارگاه ترجمه» آماده شده که هدف آن تقویت

قوة درک و فهم متون و عبارات است. تأکید بر ترجمه صحیح و آموزش دادن ترجمه امین و صحیح به دانش آموزان از وظایفی است که نباید از آن غفلت نمود.

ب) الصور الجمالية في القرآن الكريم

توجه به معانی مستور در ظاهر جملات و عبارات و گشودن این راه در آموزش این درس در کشور از مسؤولیت‌هایی است که معلمان و دبیران فاضل بردوش خود احساس می‌کنند. این نکته را در نظر داشته باشیم که هرچه بتوانیم مخاطبانمان را بیشتر به ظرایف و دقایق معانی و مفاهیم موجود در عبارات و جملات راهنمایی کنیم و توانایی‌ها و نقاط قوت موجود در زبان وحی را به او گوشزد نماییم، بهتر می‌توانیم انگیزه‌های یادگیری را در او تقویت کنیم.

ج) في ظلال الأدعية – في رحاب نهج البلاغة

ساختارها و واژه‌های به کار رفته در متون و عبارات کتاب، می‌تواند دانش آموز را در فهم معانی ارزشمند موجود در کتب ادعیه و نیز نهج البلاغه یاری کند. و این نکته‌ای است که دانش آموز باید بدان توجه کند. کلمات و عبارات زبان عربی فصیح همه از یک اصل منشعب شده‌اند و آن «لسان عربی مبین» و زبان قرآن کریم است.

چند نکته :

۱- آموزش زبان عربی در مدارس از اهداف و ویژگی‌های خاصی برخوردار است. اتخاذ سیاست تقویت قوه درک و فهم و اولویت دادن به متون دینی و نیز امتزاج و در هم تنیدگی زبان فارسی و عربی، ظرف کاری‌ها و دقت‌هایی را طلب می‌کند که برنامه‌ریزان و مؤلفان، می‌بایست آن را در نظر بگیرند. این نوع هدف‌گیری و این‌گونه نگاه به آموزش، موجب می‌شود که تمامی سیاست‌ها در راستای برنامه‌های فوق‌تر قرار بگیرد. تحقق اهداف فوق‌الذکر در کنار سیاست‌های نوین آموزشی و ایجاد جداییت و شیرینی در مسیر آموزش و زدودن بی‌علاقگی‌ها و رمیدن‌ها و ... از ساحت زبان وحی، مستلزم نگاهی چندجانبه به امر آموزش این درس است که امیدواریم به فضل الهی در تحقق اندکی از آن موفق بوده باشیم.

۲- توجه به متن و دریافت معنای صحیح از عبارت از اهداف اولیه آموزش زبان عربی است. این تعیین اولویت، مستلزم نگاهی جدی از سوی دبیران محترم و دست‌اندرکاران امر آموزش درس عربی به این امر مهم است. مشارکت دانش‌آموز در امر ترجمه و تمرین و ممارست بر متن‌هایی خارج از کتاب درسی و تقویت هنر ترجمه، از مسؤولیت‌های اولیه دبیران محترم این درس است.

۳- در زمینه قواعد، تلاش کنیم که این مفضل یکسونگری به آموزش زبان عربی و توجه و اهتمام صرف به قواعد – بدون توجه به کاربرد و تأثیر آن در جمله – را حل کنیم. با توجه به هدف آموزش درس عربی، به قواعدی در کتاب بسنده شده که از سویی برخوردار از کثرت استعمال و شیوع در ساختارهای مختلف جمله باشند و از سویی دیگر مؤثر در فهم معنا و دریافت مفهوم عبارات. از این رو مؤکداً درخواست می‌شود که از ذکر قواعد خارج از چارچوب کتاب درسی پرهیز کنیم و هم و تلاش خود را صرف تشبیت آموزش‌هایی کنیم که به نحوی در کتاب ذکر شده باشد. توجه به روش سهیم کردن دانش آموز در امر تعلیم، با بهره‌گیری از ترفند «الگوسازی» و «تکرار و تمرین» از

اموری است که به فضل الهی به آن توجه کافی مبذول خواهیم کرد. در قسمت‌های «صیغه» که امر الگوسازی را برعهده دارد، در کنار استفاده از گج و تخته تلاش کنیم از چارت‌ها و کارت‌های آموزشی بهره بگیریم و مقداری از فعالیت و جنبش و تحرک خویش را در کنار استفاده از وسایل سنتی، صرف بهره‌گیری از این گونه وسایل آموزشی بسازیم.

۴- شرط لازم برای یک معلم فاضل و کارآمد در تدریس زبان، مسلح شدن به قدرت بیان مطالب بدان زبان است. دانش‌آموز عملاً باید دریابد که زبان قرآن، زبانی است زنده و پویا، و کاملاً متناسب و قادر برای ادای مطالب گوناگون علمی و ادبی و هنری و سیاسی و غیره. اختصاص دقایقی از وقت کلاس، به‌طور متناوب به سؤال و جواب و گفتگو در مورد درس به این زبان، و آموزش طریقه یادگیری به دانش‌آموزان و ایجاد فضای مناسب برای اختصاص ساعت‌های فوق‌برنامه از سوی مسئولان مدرسه به آموزش طریقه مناظره و مباحثه در امور مختلف به زبان عربی می‌تواند در جذب مخاطبان به سوی زبان وحی تأثیر غیرقابل انکاری داشته باشد. در این رهگذر نباید نگران وجود اغلاط لغوی و یا دستوری و یا عدم رعایت اصول صحیح ساختارهای جمله در عبارات خود باشیم، زیرا هدف مهم نشان دادن امکان بهره‌گیری از آموخته‌ها و استفاده از آنها برای رفع نیازها و تفاهم با دیگران است.

۵- توجه به رعایت تلفظ صحیح و درست خوانی از اموری است که نمی‌بایست نسبت به آن کم‌توجهی نشان داد. مقدمه یادگیری، درست خوانی و رعایت اصول روان‌خوانی است. بنابراین هرچند این امر به سبب بدهی بودن آن، جزء اهداف و آموزش‌های درس عربی نیامده است، اما پرواضح است که همکاران محترم و دبیران دلسوز به این مهم به اندازه کافی توجه لازم مبذول خواهند کرد.

۶- سرانجام اینکه امر ارزشیابی مستمر و غیرمستمر را جدی بگیریم و توجه داشته باشیم که نوع نگاه ما در انتخاب سؤالات می‌تواند به آموزش دانش‌آموزان سمت و سوی مناسب دهد. توجه به فهم و درک عمیق از عبارات و نگاه کاربردی به آموزش‌های داده شده، می‌تواند در نوع برداشت مخاطبان و کیفیت آموزش آنان تأثیر بسزایی بگذارد. پرهیز از دادن عین عبارات و سؤالات کتاب و ایجاد تنوع در سؤالات و اهتمام به اهداف موردنظر کتاب در ارزشیابی‌ها می‌تواند در تحوّل آموزش این درس بسیار مؤثر باشد. اما این تغییرات منطقی باشد و موجب دشواری سؤال نشود.

۷- صفحات «الصور الجمالیة... فی رحاب...، و فی ظلال...» جزء صفحات اختیاری محسوب می‌شود. بنابراین تدریس آن بستگی به وقت کلاس و نظر دبیر محترم دارد.

در پایان به امید موفقیت برای همه دست‌اندرکاران آموزش زبان قرآن و وحی، از خداوند مَنَّان خواهیم که ما را در مسیر تحوّل بخشیدن به آموزش زبان برگزیده‌اش یاری کند و توفیق دهد که این زبان را برای مخاطبان خود، شیرین و جذاب نماییم و آن را به جایگاه والا و شایسته‌ای که بایسته آن است، برسانیم. **بمنه و توفیقه.**

گروه عربی دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری